

מעדני כתא

משיעוריו של הגאון רבי נפנרלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת במדבר תשפ"ב * שנה שלישית גליון 140

בענין האם אפשר להוסיף בנוסח הברכה נוסח חדש כדי להסתלק מספק ברכה

אמת הוא שברכתו שהכל א"כ אינו אלא מוסיף שבח של בורא פרי העץ בברכה זו שהרי בירך בורא פרי העץ שהכל נהיה בדברו, אבל על הצד דברכתו באמת בופה"ע א"כ כשאמר בופה"ע נגמרה הברכה כהלכתה ויצא יד"ח, וכשאמר והוסיף שהכל אחר הברכה הוי הפסק בין הברכה לאכילה, ולכך א"א לקיים לעצה הנ"ל.

אכן יש לומר, דהן אמת אם היתה כוונתו בברכה זו המורכבת לברך בתנאי או בופה"ע או שהכל ואומר לשניהם בתורת ממונ"פ שיועיל אותו שהוא מחויב בו ומה שמוסיף הוא לשבח בזה היה אפשר לומר דאם הועילה ברכתו כשבירך בופה"ע וכבר יצא יד"ח תו הוי הפסק מה שהוסיף בה שהכל בין ברכה לאכילה כיון שאינו נצרך לברכתו.

אבל אפשר שייבדך ברכה זו בתורת וודאי שמבדך ברכה ארוכה זו 'בופה"ע' שהכל' לכל הצדדים וגם אם ברכתו הראויה היא ברכת העץ הרי הרי הוא מוסיף שבח בברכתו לאחריה את ברכת שהכל וכיון שרצה להוסיף בה שבח של שהכל נהיה בדברו א"כ אכתי לא נשלמה ברכתו עד שהוסיף השבח ההוא, ותו אין כאן הפסק בין הברכה לאכילה.

והעירני ידידי הגאון ר' משה מייט שליט"א למש"כ הרשב"א בברכות דף י"ב ע"א שכתב בזה"ל 'אבל הגאונים ז"ל גרסי נקיט כסא דחמרא בידה וקסבר דשיכרא הוא פתח וברך בדשיכרא וסיים בדחמרא יצא וכו' אי נמי נקיט כסא דשיכרא ביד' וקסבר דחמרא הוא פתח בדחמרא וסיים בדשיכרא יצא, אלא פתח בדשיכרא וסיים בדחמרא מואי, וזה דבר רחוק מאד שיהא הפסד בתוספת שהוסיף לאחר שסיים ברכתו ואפילו אמר לאחר מכן כמה דברים, עכ"ל, ומבואר מהרשב"א דס"ל דגם המוסיף בשבח אחר גמר הברכה לא הוי הפסק.

יבואר דליכא למיחש הכא להא דאמרו בברכות דאין חותמין בשתיים כיון דאין לו מה לעשות

והנה יש מקום לומר מטעם אחר דאין לעשות לעצה זו מפני שהוא חותם בשנים, ואין חותמין בשנים כמו שאמרו בברכות מ"ט ע"א דמה שאומרים על הארץ ועל הפירות חשי בחדא מילתא דהארץ מפקא לפירות, ולכך שייכות החתימות להדדי, אבל כשאנים שייכי זל"ז אין חותמין בהם. **והטעם** לזה כמו שאמרו בגמ' שם לפי שאין עושין מצוות חבילות חבילות, וא"כ לא נוכל לחתום בופה"ע ושהכל באותה הברכה.

יפסיק בדיבור אחד כבסימן ר"ו [סעיף ג], ואם אמר ברוך אתה י' אלקינו מלך העולם בורא פרי האדמה ועץ ונתכוין לשתיהן, אם נאמר דאפילו מלה אחת הוי הפסק יש למכעיא אם יצא ידי פרי העץ, ואם נאמר דבעינן ג' תיבות איכא למכעיא אם יצא ידי שתיהן, ומסימן ר"ט במ"א אות [ה] בורא מאורי האש בורא [מיני] בשמים, שם טעה, מה שאין כן כאן דכוונתו לשתיהן אפשר דיוצא, וצ"ע בכל זה עכ"ל. ובאבן העזר סימן ר"ח נראה דמצד שכל שמוסיף שבח בברכת הנהנין אחר הברכה חשיב הפסק וצריך לחזור ולברך יעו"ש שהאריך בזה. ויעו"ש עוד בשערי תשובה סי' רט"ז סק"ו שהביא מהמהזיק ברכה שכתב ששמע מחכם א' שאם יש לפניו עצי ועשבי בשמים כוללן ברכה אחת בא"י מ"ה בורא עצי ועשבי בשמים ואין צריך לברך בפרטות על כל א', והחכם הוקשה בעיניו שלא מצונו לכלול כ"א בברכת מעין ג' דהתוס' כתבו דאין זה מצות חבילות דהשבח על הארץ המוציא מזונות ונפן, ואין יכלול כאן, ושוב מצא בירושלמי גבי המפריש תרומה ותרומת מעשר וחלה וכ"פ הרמב"ם דכולל הכל עכ"ל, ובק"א שם כת' שצריך להתיישב דאין ראייה מושם דכחא חשיב כו' ע"ש, ועיין בשו"ת בית אפרים חלק א"ח סי' ד' באורך בענין ברכת להניח ועל מצות תפילין, והערתו בזה כבר בגליון העבר, ושוב נמצא כן בשערי תשובה.

יש להסתפק באדם שיש לו דבר מאכל שיש בו מחלוקת מה ברכתו, וכגון פרי שנתרסק לגמרי ולא ניכר בו צורת פרי כלל שנחלקו הראשונים מה ברכתו, דלהרמב"ם ברכתו העץ, והתרה"ד סי' כ"ט כתב בדעת רש"י בברכות ל"ח שברכתו שהכל, ולהלכה בשו"ע סימן ר"ב ס"ז כתב שברכתו העץ והרמ"א שם כתב שברכתו שהכל, האם יכול כדי לצאת ידי הכל לברך בנוסח זה 'בא"י אמ"ה בורא פרי העץ שהכל נהיה בדברו', ובכ"ה ג' יצא לב' השיטות כיון שהזכיר גם לברכת העץ וגם לברכת שהכל וממונ"פ יצי"ח.

יבואר דהיכא דמוסיף על נוסח הברכה שתקנו חכמים ל"ח משנה מטבע

והנה הגם שכשמבדך בנוסח זה הרי הוא משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכה, מכל מקום יצא בדיעבד ואינו חוזר לברך, וכמו שאמרו בברכות דף מ' ע"ב ונפסק בשו"ע סימן קפ"ז ס"א שאם אמר במקום ברכת הון בריך רחמנא מלכא דעלמא מרא דהאי פיתא יצא יד"ח, ומבואר דאפילו ששינה ממטבע שטבעו חכמים מ"מ אינו לעיכובא ויצא יד"ח, ואפשר דאפי' לא חשיב משנה ממטבע שטבעו חכמים, שהרי אומר לברכה שתקנו חכמים אלא שהוא מוסיף בה שבח, וכמו שכתב הרשב"א בתשובה (ח"א סי' ל"ה) דאם אמר הקל הקדוש ומתקן בתוכ"ד ואומר המלך הקדוש דאי"ז תיקון הטעות שאמרו אלא דבתוכ"ד יכול להוסיף בברכה ונמצא דהזכיר בברכתו הקל הקדוש המלך הקדוש ושפיר יצא יד"ח.

אכן אפשר דגם כוונת הרשב"א שייצא בהוספת השבח אע"פ דחשיב משנה ממטבע משום דהמשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכה יצא.

ועכ"פ במקום שיש לו ספק ברכות שפיר יכול להוסיף בברכה כדי לצאת ידי כולם, ואע"פ שמשנה ממטבע שהרי סוף סוף בירך ברכתו הראויה לו אלא שהוסיף בברכה ויצא יד"ח, ויל"ע מ"ט לא מצונו לא' מן הפוסקים שיוכיר לעשות עצה זו לכתחילה.*

יבואר דל"ח דהוי הפסק בין הברכה לאכילה אם היתה הברכה הראשונה הברכה הראויה לו

והעירני חתני יקירי הרב הגאון ר' מרדכי שמואל הלוי פישל שליט"א דיש לפקפק בעצה זו, דאם מבדך בורא פרי העץ שהכל נהיה בדברו אם

* וזה"ל מצאנו בגמ' בכ"ד דרב פפא אמר הלכך נמרינהו לתרוויהו כדי לצאת ידי כולם, כדאיתא בגמ' ברכות דף ס' ע"ב לענין חתימת ברכת אשר יצר מאי חתים אמר רב רופא חולים אמר שמואל קא שוניהו אבא לכולי עלמא קצירי אלא רופא כל בשר רב ששת אמר מפליא לעשות אמר רב פפא הלכך נמרינהו לתרוויהו רופא כל בשר ומפליא לעשות, וכן הוא בברכות דף נ"ט עמוד א' לענין ברכת הקשת מאי מברך ברוך זוכר הברית כמתניתא תנא רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר נאמן בבריתו וקיים במאמרו אמר רב פפא הלכך נמרינהו לתרוויהו ברוך זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו, וכן הוא במגילה דף כ"א עמוד ב' לענין ברכת המגילה לאחריה, מאי מברך ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתנו והנפרע לנו מצריו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם רבא אמר האל המושיע אמר רב פפא הלכך נמרינהו לתרוויהו.

² ויש"ב הרב הגאון ר' אלחנן שטרנבוך שליט"א הראני למש"כ הפרי מגדים במשבעות זהב סימן ריא ס"ק ב' לענין מי שיש לו מאכל שספק אם ברכתו האדמה או העץ וז"ל ומיהו הא אין לומר דיברך תחלה פרי האדמה ומיד פרי העץ ויאכל דיוצא ממה נפשך, דהוה הפסק אם יאכל תחלה פרי האדמה או יאכל פרי העץ, דמיד שבידך צריך שלא

אכן בגמ' בפסחים דף ק"ב ע"ב איתא דבני חבורה שאכלו בער"ש וקידש עליהם היום מברכים על כוס אחד ברכהמ"ז ועל כוס אחד מקדשים קידוש היום, ואמרין התם דאין עושין הכל על כוס אחד משום שאין עושין מצוות חבילות חבילות, ומ"מ אמרין התם דאם אין לו אלא כוס אחד מברך על ברכהמ"ז ומשלשלו כולו לאחריו, והיינו טעמא דכל הדין דאין עושין מצוות חבילות חבילות הוא רק היכא דיכול לברך על כל כוס ברכה אבל היכא דאין לו אלא כוס אחד יכול לברך על כולו.

וא"כ הכא בנידוד"ד הוי כמי שאין לו אלא כוס אחד, שהרי יש לפניו ספק מה לברך וכדי לצאת מן הספק יוכל לחתום בשנים, ובכה"ג ל"א דאין עושין מצוות חבילות חבילות.

בענין צירוף ב' ברכות מספק אם יש לחוש משום אין חותמין בשתיים

והעירני בני יקירי הרב הגאון ר' יעקב שליט"א דכן מבואר להדיא בשו"ת כת"ס או"ח סי' כ"ו דדן שם בענין ספק פדיון הבן דצריך לעשות הפדיון מספק אבל אין יכול לברך ברכת הפדיון ולא ברכת שהחיינו מספק, וכו' הכת"ס דילבש בגד חדש ויברך שהחיינו על הבגד ויכין ג"כ על הפדיון, ויכלול בברכתו ג"כ על מצות פדיון הבן ויאמר ברוך אתה ה' וכו' שהחיינו וכו' וקדשנו במצוותיו וצונו על פדיון הבן.

והקשה לו השואל מהא דאמרין בברכות מ"ט א' אין חותמין בשתיים, והשיב הכת"ס דאין לחוש לזה, חדא, דהא מבואר בגמ' שם דיסוד הדין דאין חותמין בשתיים הוא משום דאין עושין מצוות חבילות חבילות, והרי אמרין בפסחים ק"ב ב' דהבדלה וקידוש אומרין על כוס אחד ואין בזה משום חבילות דקידוש והבדלה חדא מילתא הוא, וא"כ הכ"נ ברכת שהחיינו על הפדיון עם ברכת המצוה שעל הפדיון הוי חדא מילתא. ועוד, דאפילו לא הוי חדא מילתא הא אמרין התם דאין לו שאני, והכ"נ כיון שאין יכול לברך כל אחת בפנ"ע מספק, הוי כאין לו דמותר, והוסיף דזיל בתר טעמא דהא דאין עושין חבילות הוא משום דמחוי כמשא, וכיון דא"א בלא"ה לא מחוי לרואים כמשא דהא אנוס הוא. עכ"ד.

ומבואר בדבריו דהוא הדין בנידון דידן דהיכא דחייב ברכה אחת והוא מסופק איזו ברכה, יוכל לכלול שניהם בברכה אחת, ואין בזה משום חתימה בשתיים, דכיון דא"א בענין אחר לא שייך בזה משום חבילות.

יבואר דהטעם דאין עושין מצוות חבילות בחותמין בשתיים הוא משום שיהא לבו פנוי ובזה אפשר דאפי' באין לו אלא כוס אחד אין עושין חבילות

אמנם בעיקר הסברה בזה יש לדון, דהנה ביסוד הדין דאין עושין מצוות חבילות מצינו תרי טעמים, דרש"י בפסחים שם פ' הטעם משום דמחוי כמשא, אולם התוס' במו"ק ח' ב' ד"ה לפי' כ' דהוא משום דבעינן שיהא ליבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה ע"ש. והנה במסורת הש"ס בברכות שם אהא דאין חותמין בשתיים ציין לסברת התוס' במו"ק הנ"ל, וכן במו"ק על דברי התוס' שם ציין להחייא דברכות דאין חותמין בשתיים. ועי' בשו"ת אגרו"מ ח"א סי' קפ"ט שביאר דבהך דאין חותמין בשתיים משום חבילות לא שייך כלל הסברא דמחוי כמשא, דזה שייך רק אם יכול לעשות כל מצוה בפנ"ע [כגון כוס של הבדלה ובהמ"ז], הלכך אם עושה אותם בפעם אחת מחוי כמשא, אבל הכא דבלא"ה לא יברך כל אחת בפנ"ע, א"כ לא מחוי כמשא כשהותם בשתיים, אע"כ עיקר הטעם הוא רק משום דבעינן שיהא ליבו פנוי למצוה אחת, והכ"נ כדי שיהא ליבו פנוי לכיון בברכתו אין לכלול שתי ברכות בברכה אחת. וכו' האגרו"מ ד"ל דמכאן הוא המקור לסברת התוס' במו"ק.

ובאמת יש להוסיף דהא שיטת הרמב"ם פכ"ט משבת דלא שייך האיסור דחבילות [לגבי שתי ברכות על כוס אחת] אלא במצוות של תורה אבל במצוות דרבנן לא, וכמו שדקדק במגדל עוז על הרמב"ם שם, ומבואר בדבריו דאף בב' מצוות דרבנן לא שייך איסור זה [ולא רק כשאחת דאורייתא ואחת דרבנן] ע"ש, וכן נקט הכת"ס באו"ח סי' קל"ט דכ"ש הוא ע"ש, וצ"ע מההיא

¹ והנה מש"כ לכלול ברכת שהחיינו וברכת על פדיון הבן בברכה אחת הוא חידוש גדול, דהא הכא הרי הוא מחוייב ב' ברכות נפרדות, וכל היכא דמחוייב ב' ברכות בפשוטו אין יכול לפטור עצמו בברכה אחת, וצ"ל דס"ל דמ"מ היכא דאין יכול לברך כל אחת בפנ"ע

דאין חותמין בשתיים דמבואר דאף בברכות דרבנן אין עושין מצוות חבילות, ועי' בתשו' הכת"ס הנ"ל (בסי' כ"ו) שעמד בזה ורצה להוכיח דבב' מצוות דרבנן מודה הרמב"ם דשייך איסור חבילות, וצ"ע להמגד"ע בדעת הרמב"ם. ונראה עפמשי"נ דהכא הטעם משום כוונה שיהא ליבו פנוי למצוה אחת, וזה שפיר שייך אף במצוות דרבנן, ורק לגבי איסור חבילות משום מחוי כמשא [כגון ככוס של ברכה דלא שייך שם החסרון דכוונה כשמברך על כוס אחת] ס"ל להרמב"ם דלא שייך אלא במצוות של תורה.

ומעתה יש לדון דהא דאמרין בפסחים שם דאין לו שאני הוי רק סברא לענין האיסור דמחוי כמשא [כגון בב' ברכות על כוס אחת דאיירי התם] דבזה י"ל דהיכא דאין לו לא מחוי כמשא כלל וכמו שביאר הכת"ס שם, אבל לענין האיסור משום כוונה שיהא ליבו פנוי למצוה אחת לא מסתבר לחלק בזה [דאין הביאור דאין לו דחינן האיסור דחבילות, אלא משום דלא שייך בזה האיסור כלל וכנ"ל, אבל הכא דשפיר שייך האיסור לא].

יבואר דברכות שאינם ברכות הנהנין ואין לחוש להפסק יוכל להוסיף בברכה בדרך תנאי

והנה לפי זה בברכות השחר אם מסופק אם בירך פוקח עיורים או מלביש ערומים אך ברור לו שביירך אחד מהם ואינו יודע כעת מה לברך, לכאור' ג"כ יוכל לעשות לעצמו, ושם יוכל להתנות על תנאי שרוצה או לברך פוקח עיורים והתוספת שאומר אח"כ מלביש ערומים אינה מן הברכה ואם צריך למלביש ערומים כוונתו להוסיף בברכתו קודם למלביש ערומים עוד שבת של פוקח עיורים וכאן אין לו חשש הפסק בין הברכה לאכילה שהרי אין שם אכילה.

אכן באמת נראה מסתימת הפוסקים שלא נתנו עצה זו דכל שינוי בברכה לא עבדינן אע"פ שע"כ ייצא מן הספק בברכתו וי"ע בטעם הדבר, אלא שיש לכאורה להעיר מב' מקומות דמצינו בהם שאמרו לשנות מן הנוסח ולהוסיף בברכה.

יבואר דהיכא דמברך ברכת אשר נתן משום שבת יכול להוסיף בחתימה גם להזכרת ר"ח

הנה בסי' קפ"ח איתא דאם שכח בשבת רצה ונוזר קודם הטוב והמטיב מברך במקומו ברכת 'אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל לאות ולברית בא"י מקדש השבת', ואם שכח בראש חדש מברך 'ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזיכרון' ואינו חותם בה, ואם נזכר אחרי שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אינו חוזר כיון דאינו חייב לאכול פת כמש"כ השו"ע שם סעי' ז'.

ואם שכח בשבת ר"ח רצה ויעו"י ונוזר קודם ברכת הטוב כ' השו"ע שם בזה"ל 'ואם שכח גם של שבת קודם שהתחיל הטוב והמטיב כולל ר"ח עם שבת ואומר שנתן שבתות למנוחה וראשי חדשים לזיכרון וכו', ויש מי שאומר שאם שכח וכו' אומר וכו' וחותר בשל שבת ואינו חותם בשל ר"ח'.

ומבואר דהייש מי שאומר סובר דאע"פ דבלאו הכי צריך לחתום משום שבת מ"מ לא יזכיר לר"ח בחתימה כיון דהזכרת השם הוא על שניהם, אך מ"מ כתב המשנ"ב שם (ס"ק ל') דלדינא מסקי האחרונים דיזכיר לשניהם כיון דיש פוסקים דס"ל דבכל ר"ח ג"כ צריך לחתום ואע"פ שאין פוסקים כן משום חשש ברכה שאי"צ מ"מ כאן דבלאו הכי חותם יוסיף ג"כ לר"ח בחתימה.

ולכאור' מבואר דשייך להוסיף בברכה היכא דיש לו בית מיחוש ורוצה להסתלק מן הספק, וא"כ נימא הכי ג"כ היכא דמסופק על האוכל מה ברכתו וכדלעיל דיוכל לומר נוסח ברכה הכולל הכל ולברך העץ ושהכל כאחת.

ונראה דיש לחלק דהתם כיון דאיכא דס"ל דבכל ר"ח יש לחתום בנוסח ברכת אשר נתן מקדש ישראל ור"ח, א"כ בשבת ר"ח יחתום מקדש השבת וראשי חדשים בברכת אשר נתן, ואע"פ דלא קי"ל כוונתיהו משום חומר ברכה לבטלה, אבל היכא דבלא"ה כ' חותם משום שבת א"כ שפיר מצי לחתום גם בשל

מספק, עדיף שייכלול בברכה אחת מאשר לא יברך כלל [ואע"פ דברכת שהחיינו על הבגד הוא חייב בתורת ודאי מ"מ אין זה חסרון בברכה מה שכולל עמה עוד ברכה על פדיון הבן מספק]. וכבר הבאנו בגליון הקודם שכ"כ בספר יד אליהו סימן י"א עו"ש.

ר"ח ולחוש להני הסוברים דרך צריך לחתום כיון דאין כאן חידוש נוסח ברכה בברכת אשר נתן אלא דבכה"ג דאין כאן חשש הזכרה שאי"צ שפיר יכול לחוש להני הפוסקים דס"ל דזהו נוסח הברכה, אבל מ"מ היכא דרוצה לחדש נוסח חדש כדי להסתלק מן הספק לא עבדינן הכי.

יבואר במי ששכח בברכת המזון הזכרה אחת או רצה או יעלה ויבוא אם יאמר בברכת אשר נתן את שניהם מספק

והנה לפ"ז באופן שהיה שבת ויו"ט שהזכיר או רצה או יעלה ויבוא ואינו יודע מה אמר והוא מסופק מה לומר בברכת אשר נתן, כתב בבר אלמגוזים להגאון האדיר ר' אברהם גנחובסקי זצ"ל סימן פ"א ענף ב' דיאמר שניהם מספק, אכן בזה נחא טפי דכאן אינו מחדש נוסח חדש דהא יש נוסח הכולל שניהם כשיש שבת ויו"ט כאחת ולהכי בזה יזכיר את שניהם מספק.

אכן בנסתפק בשבת ר"ח מה אמר אם אמר יעלה ויבוא או רצה וצריך לברך ברכת אשר נתן בזה לא יוכל לחתום מספק שהרי אפשר שלא שכח אלא ר"ח ואינו חותם, אך אפשר דאיכא בזה ס"ס שמוא שכח שבת ושמוא גם בר"ח חותם ויחתום בשניהם, אכן במ"ב סימן רט"ו כתב דגם בס"ס לא אמרינן להחמיר בברכות וספיקו להקל, וצ"ע.

יבואר דהסיק המ"ב דיכול לכלול בברכת מעין ג' מה שהוא ספק טעון ברכה

והנה בשו"ע סי' ר"ח ס"ח כתב בזה"ל 'לא יכלול על הספק שום תוספת בברכת מעין שלוש אע"פ שאינו מוסיף שם ומלכות, (וכתב הרמ"א) פירוש כגון ששתה משקה שספק אם ברכתו על הגפן וכו' או בורא נפשות וכו' לא יאכל דבר שברכתו בו"ג ודבר שברכתו על העץ ויכלול עמו ג"כ על הגפן וכו' מספק' ע"כ.

ובמ"ב שם (ס"ק פ"ב) כתב דדעת הט"ז והסכימו עמו כמה אחרונים לדינא דלא אמרינן לסברא זו רק לכתחילה דהיינו שישתה למשקה זה ויסמוך לברכה אחרונה על מה שייכלול אח"כ בתוספת, אבל בדיעבד שכבר שתה מוטב שייכלול בברכה אחרונה ממה שישאר בלא ברכה כלל.

ומבואר דמסיק המ"ב דיכול להוסיף בברכה מספק כדי להסתלק מן הספק שלו, וא"כ גם בנדון דידן יוכל לכלול על הספק ולברך העץ ושהכל, אמנם לא דמי דהתם שפיר מצוין נוסח כזה דהיכא דשתה יין מצרף ואומר על העץ וכו' ועל הגפן וכו' וא"כ בכה"ג שנסתפק אם שתה יין כשיעור שפיר מצי להוסיף בברכה, משא"כ הכא דרוצה לחדש נוסח ברכה חדש כדי להסתלק מן הספק אפשר דלא עבדינן הכי.

יבואר האם יש להזכיר מהוראת החזו"א בנסתפק אם בירך פוקח עיורים או מלביש ערומים שיברך שניהם מספק

ובאמת מהוראת החזו"א שהובא בגליון הקודם יש להביא ראיה דלא כליילין בברכה אחת כדי להסתלק מן הספק, דהנה שמעתי שדודי הגאון הגדול

ר' יחזקאל ברטלר זצ"ל שאל למרן החזו"א זצ"ל באחד שנסתפק אם בירך פוקח עורים או מלביש ערומים ואחד מהם בוודאי לא בירך, ובמושכל ראשון היה נראה שאינו מברך שני הברכות מספק, דספק ברכות להקל, והחזו"א אמר לברך שניהם, שהרי כתב הר"ן בפרק ערבי פסחים דאע"פ שנחלקו בגמ' באיזה כוסות מסיבין אם בב' כוסות ראשונות או באחרונות אמרו בגמ' השתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי כולו צריכי הסיבה ולא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא, משום דאי אמרינן ספיקא לקולא מעיקרא תקנתא דרבנן לגמרי, וא"כ הכי נמי בירך שניהם שאם נאמר ספק דרבנן לקולא לא יברך שניהם.¹

שוב הראוני בספר אגן הסהר חלק ג' אות ק"ע שהאריך הרבה בהוראה זו וכתב בשם ספר דרש וחקר שהגאון הגדול ר' חיים גרינמין זצ"ל לא הסכים שידיפסו הוראה זו בספר דינים והנהגות שהיה לו הרבה השגות על הוראה זו.

אך מ"מ מבואר מהא דלא אמר החזו"א לברך בברכה אחת פוקח עיורים ומלביש ערומים דלא אריך למעבד הכי וכנ"ל.

יבואר אם יכול להוסיף בברכה המסופקת למדני חוקיק ובזה יצא מידי ספק

והנה שמעתי מהגאון ר' יואל כהן שליט"א שבנסתפק בשמו"ע באיזה ברכה הוא עומד שנחלקו האחרונים אם יחזור לברכה שבוודאי לא אמר ולא יחזור לברך ברכות המסופקות או יחזור לברך גם ברכות המסופקות לו, דהקהלות יעקב כתב לחזור ולברך גם ברכות המסופקות, והחזו"א אמר כששאלוהו מה לעשות בזה ואמר שר' יעקב צודק, שהסכים לסברת בעל קהלות יעקב, אבל סוף סוף החיי אדם ס"ל שלא יחזור מספק, וא"כ אפשר לברך ברוך אתה ד' למדני חוקיק רופא חולי עמו ישראל, וכן ברוך אתה ד' למדני חוקיק מברך השנים וכו' אינו מברך ברכה לבטלה, אלא שגם בזה הרי הוא מוסיף בברכה מה שלא נתקן בו.

ולדבריו בשכח להזכיר יעלה ויבוא בר"ח ונוכר קודם הטוב והמטיב שאומר ברכת אשר נתן ואינו חותם מספק הרי יכול לומר למדני חוקיק מקדש ישראל ור"ח וחזוין דלא עבדינן הכי ומבואר כמשנ"ת שאין מוסיפין בברכה מספק.

אמנם בברכה ראשונה של ברכת המצוות וברכת הנהנין אינו יכול לעשות כן משום שהרי צריך לומר אלוקינו ומספק אינו יכול לומר אלוקינו, ויש שרצו לומר שכיון שהברכה שאומר ברוך אתה אפשר שהוא פסוק בעלמא אח"כ כשאומר אלוקינו מלך העולם אינו אלא שבח בעלמא ואינו חשוב ברכה לבטלה, ומותר גם בזה, וצ"ע.

וכבר נודע מש"כ בפתחי תשובה יורה דעה סימן שכ"ח ס"ק א' וז"ל והרוצה להחמיר להפריש גם בברכה יעשה כאשר קבלתי מרבותי בכל כה"ג שיאמר דרך תפלה פסוקים של ויברך דוד בא"י אלקי ישראל כו' לך ה' הממלכה דאית ביה שם ומלכות ולסיים אח"כ ברוך אשר צונו להפריש חלה דבכה"ג ליכא חשש ברכה לבטלה, עכ"ל, אמנם במ"ב לא הביא בכל ספק ברכות לעשות כמש"כ הפתחי תשובה, ונראה דלא הונח להם בזה וצ"ע.

בעניין ברכת המוציא והפרשת חלה בקוגל שמניחין בתוך הטשולנט

שיפריש חלה, ואי ס"ל דאינו חייב בחלה א"כ אינו יצא בזה בברכת המוציא.

והנה בעיקר דין זה נחלקו הראשונים, דדעת הרבה מהראשונים [הר"ש בחלה פ"א מ"ה והרמב"ן והרשב"א] דכל עיסה אפילו שהיא עיסה עבה אם בישלה אינה חייבת בחלה, אבל דעת ר"ת דכל שהיא עיסה עבה הרי היא חייבת בחלה אפילו אם היה דעתו לבשלה. ובנידון זה תלוי גם היאך מברכים על זה, לדעת ר"ת שהוא חייב בחלה א"כ הרי זה חשיב לחם וברכתו המוציא, אבל

שמעתי להסתפק באחד שטעה בשבת ובירך על מאכל הנקרא קישקע ברכת המוציא לחם מן הארץ [דבדיעבד יוצא בזה כיון דדעת ר"ת דאפילו לכתחילה ברכתו המוציא], ונזכר שלא הפרישו מזה חלה, האם בזה יכול לסמוך על דעת ר"ת דברכתו המוציא, דהא על הצד שברכתו המוציא הרי הוא מחוייב בהפרשת חלה, וא"כ ממנ"פ אי ברכתו המוציא הרי הוא חייב בחלה ואסור לו לאוכלו קודם

¹ לבטלה הוא איסור דאורייתא ואפי' הכי בספק בירך ברכה"מ חוזר ומברך והרי הוא ספק ברכה לבטלה, וכתב ליישב בזה דכל היכא דחייב לברך מספק אינו ברכה לבטלה ולהכי בספק בירך ברכה"מ כיון דהוי ספק דאורייתא דאולי לחומרא הרי הוא מחוייב לברך, ולהכי לא הוי ברכה לבטלה בתורת ודאי.

² ובגליון העבר הרחבנו הרבה בהוראת החזו"א וכתבנו דאע"פ שאם הוא מברך שני הברכות הרי הוא מברך בוודאי ברכה אחת לבטלה, נראה לומר על פי מש"כ הרעק"א סימן כ"ה ליישב קושיית התוס' בר"ה שהקשו אמאי בספק אמר אמת ויציי חוזר ומברך סימן כ"ה דהיינו שישתה משקה שספק אם ברכתו על הגפן וכו' או בורא נפשות וכו' לא יאכל דבר שברכתו בו"ג ודבר שברכתו על העץ ויכלול עמו ג"כ על הגפן וכו' מספק' ע"כ.

לדעת הראשונים דאינו חשוב לחם ואינו חייב בחלה ה"נ אין מברכים על זה ברכת המוציא כי אם ברכת בורא מיני מזונות.

יבואר אם עיסה עבה שבישלה צריך להחמיר לעניין ברכת המזון ולעניין הפרשת חלה

ולהלכה לענין חלה פסק השולחן ערוך ביו"ד בס"י שכ"ט סע' ג' כדעת הראשונים דאינו חייב בחלה וז"ל עיסה שבלילתה עבה, וגלגלה על דעת לבשלה או לטגנה או לעשותה סופגנין או ליבשה בחמה, ועשה כן, פטורה. אבל בש"ך שם סק"ד כ' דהרבה פוסקים חולקים דהיכא דבלילתה עבה אפי' גלגלה ע"ד לבשלה חייבת בחלה דמדי נתייבשה משעת גלגול כדאיתא בב"י, לכן יש להחמיר להפריש חלה בלא ברכה.

ולענין היאך מברכים עליו, בשולחן ערוך או"ח סי' קס"ח הביא ב' דעות בזה, וז' וירא שמים יצא ידי שניהם ולא יאכל אלא ע"י שיברך על לחם אחר תחלה, והרמ"א כ' דנהגו להקל לברך על זה מיני מזונות, וצ"ע אמאי בשו"ע יו"ד לא הביא השו"ע ב' הדעות אם צריך להפריש חלה ולא כתב דירא שמים יפריש חלה כמו שכתב לענין הברכה עליו וצ"ע.

ובאמת גם לענין הספק בטבלא שאין לה לבוזו אם מצרף העיסה לחלה שנשתפקו בירושלמי בזה, ובחלה בזה"ז דרבנן כתב בשו"ע יו"ד סימן שכ"ח ס"א דספיקא דרבנן להקל ואין מפרשין חלה מספק, ולא כתב דירא שמים יפריש חלה מספק, ומבואר בזה דבספק דרבנן קי"ל להקל ואי"צ להחמיר וא"כ הכי נמי בפלוגתת הר"ר ור"ת קי"ל להקל ואינו מפרש חלה וצ"ע למה החמיר בברכת הנהיגין טפי, וגם למה הש"ך החמיר בעיסה עבה שבישלה להפריש ממנה חלה ולא החמיר בטבלא שאין לה לבוזו להפריש ממנה חלה.

והנה אותו מאכל הנקרא קישקע שרגילים לבשלו בתוך הטושלנט הרי זה עיסה עבה שבישלה, ודינו תלוי במחלוקת הראשונים הנ"ל, והנה לענין חלה אין זה מצוי כ"כ שיתחייב בחלה כיון דאין רגילים לעשותו בשיעור גדול שמחייב בחלה, אך במקומות גדולים כמו חתונות או בשיבות שעושים כמות גדולה אם יש בזה שיעור המחייב בחלה לדברי הש"ך יש להחמיר להפריש חלה על זה, ולענין ברכתו לד' השו"ע ירא שמים לא יברך על זה מיני מזונות ולא יאכלו כי אם בתוך הסעודה, והרמ"א כ' דנהגו להקל בזה.

ובנידון דידן היה בזה הקוגל שיעור שמחייב בהפרשת חלה אך לא הפרישו מזה חלה, וסמכו על דעת השו"ע דפוסק להקל שאין צריך להפריש ממנה חלה, אבל הוא טעה ובירך עליה ברכת המוציא, ולכא"ו באופן זה לא יוכל לסמוך על דעת ר"ת שברכתו המוציא, דהרי אם חשיב לחם שברכתו המוציא הרי זה חייב בחלה ואסור לאוכלו, ואם לענין הפרשת חלה הרי הוא סומך על דעת הראשונים דזה לא חייב בהפרשת חלה א"כ אין מחשיבו ללחם וא"כ לא יוכל להיפטר בברכת המוציא, ונמצא דממנ"פ אינו יכול לסמוך על ברכת המוציא דאי

¹ הנה היה מקום לעיין אם חשיב כפת הבאה בכסנין כיון שמעורב בו שמן ובצל ושאר תבלינים, ואם לא אכל כדי שיעור קביעות סעודה מברך בורא מיני מזונות, אבל העירני **ידידי הגאון ר' מנדל לובין שליט"א** שמאחר ואין אוכלין מאכל זה לקנות אלא לשבוע ממנו הרי זה דומה למש"כ בשו"ע סימן קס"ח סעיף י"ז פשטיד"א הנאפית בתנור בבשר או בדגים או בגבינה, מברך עליה המוציא ובה"מ, עכ"ל, ובמשנה ברורה שם ס"ק צ"ד כתב בהא דמברך המוציא היינו אפילו בדלא קבע עלייה ולא דמי לפת הבאה בכיסנין (דפירושו פת הממולא בפירות ובתבלין המבואר בס"ז) דלא מברך עלייה המוציא בדלא קבע סעודה עלייה **דשאני התם דאין עשויין אלא לקניח סעודה ולמתיקה משא"כ פשטיד"א שממולא בבשר דרך לאכלם לרעבון וכדי לשבוע והוי כמו שאר פת ובשר כשאוכל באחד עכ"ל**.

ויש לעיין האם בכה"ג אפשר לדון דאין לו תורתא דנהמא וא"כ לכי"ע אינו חייב בהפרשת חלה וברכתו מזונות כמבואר ברמ"א סי' קס"ח ס"ג.

¹ ועיין חזון איש דמאי סימן ט"ו שכתב וז"ל ואם ברך המוציא ונזכר שלא הפריש מעשר יכול להפריש במחשבה ת"ג ומע"ד תרומה"ע ומ"ש מיהו חילול מ"ש לא סגי במחשבה דתנן מ"ש פ"ד מ"ז דצריך עסוקים באותו ענין וכמ"ש הר"א פ"ד מה' מ"ש ה"א מיהו אם עושה מעשר שני בתחתון של הככר יבצע מעליונו ואחר המוציא יחלל וכ"ז בדמאי ובודאי דצריך לברך על ההפרשה נראה דמותר להפסיק ולברך כדין הפסק לצורך הסעודה באו"ח סי' קס"ו ואפשר דצריך להלחיש בשפתיו שאין מברכין על מחשבה לחוד וגם עיקר דין מעשר במחשבה לא מצינו בהדיא וראוי להחמיר וכיון דראוי להחמיר ראוי להפסיק, עכ"ל.

¹ והנה אע"פ דמבואר ברמב"ם שם בהל' י"ד דיש עוד איסור בהפרשת תרו"מ בשבת והוא משום דנראה כמקדיש, דז"ל הרמב"ם ואין מגביהין תרומות ומעשרות שזה דומה

אם אי"ז לחם הרי ברכתו מזונות, ואי חשיב לחם א"כ כיון דאסור לאכלו אי"ז מברך אלא מנא"ץ.

יבואר אם מותר להפריש חלה מעיסה עבה שבישלה בשבת

והנה אם היה זה בימות החול היה יכול להפריש חלה מיד [ולא הוי הפסק, דהרי זה כגביל לתורא, וגם שיכול להפריש במחשבה] וכך היה יכול לסמוך שפיר על דעת ר"ת דברכתו המוציא, אך דבר זה היה בשבת, דאסור להפריש חלה בשבת, וא"כ השתא איכא למיבעי אם יכול לסמוך על דעת ר"ת רק לענין הברכה ולא לענין הפרשת חלה.

ולכא"ו היה מקום לדון דהכא מותר לו להפריש חלה בשבת, דהרי האיסור להפריש חלה בשבת הוא משום דמיהזי כמתקן כמ"ש הרמב"ם בפכ"ג משבת ה"ט אין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתקן, והיינו דכיון דאסור לאכול בלי הפרשת חלה, א"כ כשמפריש חלה הרי הוא מכשיר ומתקן את האוכל לאכילה, ולהכי אסור בשבת דהוא מיהזי כמתקן, שאסור בשבת משום מכה בפטיש, אבל הכא דמותר לאוכלו גם בלי הפרשת חלה, דהרי השו"ע פוסק שזה אינו חייב בהפרשת חלה א"כ אינו מתקן מידי [וכן ידוע שהורה מרן החזו"א על הכשרים מסויימים דאע"פ שמחמירים להפריש תרו"מ שנית מ"מ בשבת יכול לעשרם דלענין איסור הפרשת תרו"מ בשבץ שפיר יכול לסמוך שהפרישו כדין], ויהיה מותר לו להפריש החלה בשבת.

ואע"פ שהש"ך כתב דהרבה פוסקין חולקים על זה ויש להחמיר נראה שלא הכריע אלא להחמיר אבל אין חונתו דחייב מעיקר הדין שהרי הרמ"א כתב באו"ח בס"י קס"ח דנהגו להקל לברך מזונות ואינו מברך ברכת המזון ובמ"ב כתב שאפי' באכל כדי שביעה שהוא חייב בברכת המזון מדאורייתא אינו מברך במקום שעשה עיסה על דעת לבשלה כמבואר שם, א"כ ע"כ דס"ל שמעיקר הדין אין צריך להפריש חלה אלא דראוי להחמיר ולהכי אפשר שיכול להפריש חלה בשבת.

יבואר אם כשיברך המוציא על עיסה עבה אם כשמפריש ממנה חלה הרי זה חשיב מתקן בשבת

אבל העירני ידידי הגאון ר' מנדל לובין שליט"א דאפשר דמאחר והכא לאחר שברך עליה ברכת המוציא אין יכול לאוכלו בלי הפרשת חלה, דממנ"פ אינו עושה כדן או לענין הפרשת חלה או לענין ברכת המוציא וכמשנ"ת, א"כ לגבי אותו אחד הרי זה שפיר מתקן, דבלי שיפריש חלה אינו יכול לאכול.

אכן נראה דכה"ג לא חשיב מתקן, דהא המאכל בעצמו אינו חסר תיקון דשפיר אפשר לאוכלו גם בלי להפריש חלה, אלא דאותו אדם כיון שברך על זה המוציא אינו יכול לסמוך על הראשונים שזה אינו חייב בהפרשת חלה, א"כ אינו מתקן אלא את הגבירא שיוכל לאכול אבל אינו מתקן את החפצא, דהלחם מצד

למקדיש אותן פרות שהפריש, ויעוי' במ"מ שם דהרמב"ם סובר דיש שתי סיבות לאיסור הפרשת תרו"מ בשבת, האחת מפני איסור מכה בפטיש, ועוד מפני איסור הכתיבה, דהאיסור להקדיש בשבת הוא משום גזירה שמוא יכתוב, והפרשת תרו"מ הרי זה דומה למקדיש, ולכא"ו משום האי טעמא דנראה כמקדיש יהיה אסור לו להפריש חלה אף אם אינו מתקן דהא מ"מ לדעת ר"ת הרי חייל הפרשתו והרי זה דומה למקדיש. אכן י"ל דלענין איסור זה שפיר יכול לסמוך על דעת השו"ע דזה אינו חייב בהפרשת חלה, וא"כ לא עביד מידי, ועל זה ליכא למימר דממנ"פ עביד איסור, דהרי זה בב' מעשים נפרדים, דבשעה שמפריש הרי הוא סומך על דעת השו"ע שזה אינו חייב בהפרשת חלה, ובשעה שאוכל הרי הוא סומך על דעת ר"ת דזה חשיב לחם וברכתו המוציא.

וכי הא יש לדון אם אכל דבר שברכתו מעין שלש דנחלקו הראשונים אם הוא טעון ברכה לאחריון במקומו, ועבר למקום אחר בלי לברך לאחריו, ורוצה להמשיך לאכול, דלהצד שהוא טעון ברכה לאחריון במקומו לא הוי שינוי מקום ואינו צריך לברך עוד הפעם ברכה ראשונה, אבל להצד שהוא מהדברים שאינם טעונים ברכה לאחריון במקומו א"כ הוי שינוי מקום והרי הוא צריך לברך עוד הפעם ברכה ראשונה, והנה אם יאכל על סמך ברכתו הראשונה לכא"ו ממנ"פ יתחייב לחזור למקומו הראשון לברך ברכה אחרונה, אך אין תרת"א דסתרי, דזה בב' מעשים נפרדים, דבברכה הראשונה הרי הוא סומך על הדעות דהוא טעון ברכה לאחריון במקומו וא"כ לא הוי שינוי מקום, ולגבי ברכה אחרונה הרי הוא סומך על הדעות דאין זה מהדברים שטעונים ברכה לאחריון במקומו וא"כ אינו צריך לחזור למקומו לברך.

¹ ויעויין בש"ך יו"ד סימן צ"ב ס"ק ט"ו שהשיג על הספר אפי' רברבא שכתב ויש להחמיר דאינו חומרא אלא מעיקר הדין ומוזה נראה שגם הש"ך שכתב ויש להחמיר אינו מדינא אלא מחומרא ולהכי אפשר דבשבת מותר להפרישו.

עצמו אינו חסר תיקון כלל, ואפי' הוא עצמו יכול לאכול בלא הפרשת חלה אלא שצריך לתקן המוציא ידיה, ובוה נראה דלא אסרו משום מיחיה כמתקן.

בעניין אם הקישקע שמניחין בתוך נייר כסף או בתוך ניילון בתוך הטשולנט אם חשיב כאפיו או כמבושל

והנה מוצי' ב' אופנים איך להכין מאכל זה הנקרא קישקע, יש שמכניסים אותו לתוך הסיר כמות שהוא, אבל יש שעוטפים את הקישקע בתוך נייר כסף ואז מכניסים אותו לסיר, והנה לכא' באופן זה שעוטפו בנייר כסף הרי אינו שרוי במים כלל¹, ויש מקום לומר דלא חשיב כמבושל, דבישול נקרא כששרוי במים

בעניין הפסוקים שנוהגים לומר אחר העטיפה בציצית אם יכול לאומרם קודם ששהה כדי הילוך ד' אמות

נשאלתי האם כשמתעטף בציצית קודם ששהה שיעור כדי הילוך ארבע אמות, האם יכול לומר את הפסוקים שמודפס בסידורים שאומרים לאחר לבישת הציצית מה יקר חסדך וגו'.

הנה בשו"ע בסי' ח' סע' ג' כ' דעמוד מעוטף לפחות כדי הילוך ד' אמות, ומקורו מהתרומות הדשן בסי' מ"ה, אבל לא כ' שם טעם הדבר, ואפשר שהטעם בזה הוא, דכשמתעטף בפחות משיעור זה הוי לבישת עראי ולא חשיב לברך על זה להתעטף, אך צ"ע אם זה לעיכובא שבפחות מד' אמות לא חשיב עיטוף כדי לברך עליו להתעטף.

ובספר דעת נוטה [עמוד נ"ה תשו' ק"א] כ' דיכול לאומרם מיד, ובהערה שם ביאר דהטעם בזה הוא, משום דהגר"ח נקט כהני פוסקים דהעיקר להלכה דאין צריך עטיפת הישמעאלים², ולהכי ס"ל דיכול לאומרו תיכף משהניח הטלית על גופו, דכבר יצא ידי עיטוף, אך הביא שם שבספר מעורר ישנים [עמוד י"ד] כ' דיש לזהר ולהזהיר שלא יאמרו מה יקר חסדך וגו' עד אחר גמר העטיפה, ושיהיה כן כדי הילוך ד' אמות, דמקודם לכן אין נכון להפסיק עכ"ד.

ונראה דודאי כן הוא שיכול לומר הפסוקים מיד משנתעטף אפילו קודם שיעבור כדי הילוך ד' אמות, ולא מטעם דהעיקר כהפסוקים דאין צריך עטיפת הישמעאלים, אלא אפילו להני פוסקים דס"ל דצריך עטיפת הישמעאלים דווקא יכול לומר הני פסוקים מיד ולא הוי הפסק, ומתרי טעמי.

חדא, דהא ודאי לאחר שהתעטף בציצית אפילו קודם ששהה כדי הילוך ד' אמות חשיב שהתחיל כבר במצוה, [דלא מיסתבר לומר דקודם ד' אמות חשיב כמי שלא נתעטף כלל ואין כאן אפילו מעשה מצוה] ומכיון שהתחיל

בענין הלבוש שני בגדים כאחת אם יש בו משום שכחה גם בלבישת טלית של מצוה

ידוע חביבות מצוות ציצית אצל רבינו הגאון ר' חיים פינחס שיינברג זצ"ל שהיה לובש הרבה ציציות לקיים מצוות ציצית בכל אחת, וזכורני שהיו מחברים הרבה טליתות גדולים בסיכת בטחון ומניחים את כולם עליו והיה מכביד עליו מאוד ושמוח מאוד לקיים מצוה זו שבא בצער.

והעירני ידידי הבה"ח בנימין דה פאז נ"י מוהא דאיתא כמג"א בשם שער הכוונות הובא במ"ב ס"ב סק"ב וז"ל יזהר מללבוש שני מלבושים יחד בפעם אחת כי קשה לשכחה³.

¹ ועי' בארחות שבת ח"א פ"ב סעי' צ"ג שהביא בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שהצרכי לעשות חורים בנייר כסף דאלה"כ הוי הטמנה ואסור, אכן בפשוטו לכא' לא חשיב הטמנה כלל לפי שאין לו ענין בזה דהמאכל יהי' מוטמן בחמין וכל מה שעוטפו אינו אלא כדי שלא יהיה מעורב עם התבשיל ולא לשם הטמנה כלל, ועי' שהביאו בשם מרן הגרשו"א זצ"ל להתיר מהאי טעמא, וכן הורה מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל.

² וכן כתב במעשה רב שהיה מברך להתעטף גם בלא עיטוף וגם על מלית קטן היה מברך להתעטף.

³ וכבר קדמו בספר יוסף אומץ הקדמון חלק א' סימן ר"א וז"ל בספר הכוונות כתוב שמי שלובש שני מלבושים כאחד קשה מאוד לשכחה. ונראה לי דמי שרוצה לזהר בזה יפשיט

או שמן, אבל הכא שאינו שרוי במים אפשר דלא חשיב כמבושל כלל ונחשב כאפיו.

ויש בזה כמה נפק"מ, א' דאם יעשה כמות גדולה בשיעור שחייב בהפרשת חלה, הרי זה יתחייב בהפרשת חלה לכו"ע, דזה נחשב אפיה. ב' לענין איסור בישול בשבת, דאם זה נחשב אפיה א"כ יהיה אסור בשבת לעשות חורים בנייר כסף כדי שיכנס לתוכו מים, דיש בישול אחר אפיה. ג' לענין עירוב תבשילין, להדעות דצריך בשביל אפיה מיו"ט לשבת להניח פת לעירוב תבשילין ולא סגי בתבשיל, א"כ אם יניח תבשיל יהיה אסור להכניס בצורה כזו את הקישקע לסיר שהרי חשיב כאפיה.

בעיטוף תו לא הוי הפסק אפילו קודם שגמר את כל שיעור העיטוף, דרק בהפסיק בין הברכה למצוה הוי הפסק, אבל כשהתחיל כבר במצוה אפילו קודם שגמר את המצוה לא הוי הפסק, כדחזינו לענין קריאת המגילה דאם הפסיק בדיבור בין הברכה לקריאה הוי הפסק וצריך לברך שוב כמ"ש המ"ב בס"י תרצ"ב סק"ט, אבל לאחר שהתחיל כבר לקרות לא הוי הפסק אם שח באמצע כמ"ש ברמ"א בסי' תר"צ סע' ה'. והטעם בזה הוא, דכיון שהתחיל המצוה כבר נתפס הברכה על תחילת המצוה ואע"פ שעדיין לא גמר המצוה, מ"מ גם תחילת המצוה מיחייב בברכה, ולהכי לא הוי הפסק בין תחילת המצוה לברכה.

והנה אף דלכתחילה אסור לשוח באמצע כמ"ש הרמ"א שם דגוערין במי שסח בינתיים, אבל כל זה רק כשסח בדברים שלא מעניין המגילה, אבל בדברים שהם מעניין המגילה מותר אפילו לכתחילה להפסיק כמ"ש בשער הציון שם בס"ק מ"ג **'דבענינו של יום לא חשיב הפסק כלל ואפילו לכתחילה שרי'**, וע"ע שם בס"ק נ"ז, וא"כ י"ל דהני פסוקים שאומר לאחר עטיפת הטלית שפיר הוי מעניין הציצית, וא"כ לא הוי הפסק כלל ומותר לכתחילה לאומרם, וכמו שנוהגים העולם שאומרים בתפילת ראש השנה באמצע חזרת הש"ץ שמחה לארצך וכדו' ולא הוי הפסק בין הברכה לתקיעות, והיינו טעמא דכיון דזה מענין התפילה לא הוי הפסק, וה"נ כיון דהני פסוקים הוו מענין הציצית לא הוי הפסק, ושפיר יכול לאומרם אפילו קודם ששהה כדי הילוך ד' אמות.

ועוד י"ל, דהנה נתבאר דהטעם דצריך לשהות כדי הילוך ד' אמות הוא משום דבפחות מזמן זה הוי לבישת ארעי ולא חשיב לברך על זה להתעטף דלא חשיב עיטוף, וא"כ י"ל דלאחר ששהה כדי הילוך ד' אמות והוי עיטוף בדרך קבע, כבר מתחילת העטיפה הוי עטיפה בדרך קבע, ושפיר עלתה הברכה אפילו על תחילת העיטוף, וא"כ תיכף משנתעטף יכול לומר הני פסוקים ולא הוי הפסק אם אחר כך ישאר מעוטף כדי הילוך ד' אמות ופשוט.

והנה בספר באר שבע הקשה על הא דאמרו המניח כליו תחת מראשותיו קשה לשכחה מוהא דאיתא בפ"ק דתמיד דכהנים היו מניחין בגדי קודש תחת ראשיהן, ואיך עבדי הכי הרי זה קשה לשכחה.

ובספר דובב מישרים להגאון מטשעבין זצ"ל⁴ הביא בשם הגה"ק מבעלזא זצ"ל זי"ע דבדברים קדושים לא חיישינן שיבא עי"ז לשכחה, וכמו דכתב הראב"ד בפ"י לתמיד (דף כח) שבעזרה לא היה לשום שד רשות לכונוס בו עיין שם, ואפשר דהכי נמי במקום מצוה אינו מוזק ואינו קשה לשכחה, וצ"ע.

מלבושיו אחד אחד, דאם כשיקום ימצא שני מלבושים תחובים זה בזה יש לחוש שעל ידי זריזותו לילך לבית הכנסת או ללימודו ישכח וילבש שניהם כאחד, עכ"ל, ומדבריו נראה דלפשוט שני מלבושים כאחת אינו קשה לשכחה.

⁴ בספר זכרון למרן הגר"ח זצ"ל הביא מספר שלמות חיים להגר"ח זוננפלד זצ"ל ח"א סי' י' דדוקא ברגיל אסור א"נ דדוקא כליו אסור אבל בגדי כהונה שהם קודש אינם כליו, וכן אם לובש בגדי חבירו מותר היות ואינם שלו, ועי"ש מה שהקשה ע"ז, ובעיקר הקושיא כתב דלכאורה לא קשיא דכיון שהיה מצוה כדי לנטוריהו עי' ברכות כ"ד ע"א לא הויק דשומר מצוה לא ידע דבר רע, עיי"ש עוד.

מי שנתכוון לצאת יד"ח ברכת התורה באהבת עולם בערבית ושכח ולא למד אחר ערבית והיה ניעור כל הלילה אם יכול לברך

ברכת התורה בשחרית

ויש להעיר למה לא אמר לכוון בפרשת ויאמר למצוות ת"ת שהרי פרשת ציצית אינה נוהגת בלילה אלא כיון דמתחילין גמרינן, א"כ שפיר חשיב כת"ת לצאת בו הדברי תורה שצריך לשנות אחר ברכת התורה, וחזוין דלא ס"ל דסגי בהכי ולא הונח לו אלא באמירת ב' פעמים וכתבתם.

יבואר דכדי לצאת באהבת עולם צריך ללמוד מה שנראה שהוא לשם תלמוד תורה

ואפשר דטעמם משום שכיון שאומרה משום לגמור הפרשה ולא משום הת"ת, או שאומרה משום השלמת רמ"ח תיבות שבק"ש שוב אינו ניכר שאומרה בשביל ת"ת ולהכי בעי לשנות אחר תפלתו או לומר ב' פעמים וכתבתם, "אבל בפרשה זו לא סגי, שהרי מה שק"ש עצמה לא מהני לת"ת כתב הרא"ש בברכות פרק א' סימן י"ג וז"ל בירושלמי מסיק עלה א"ר אבא והוא ששנה על אתר ונראה דהיינו דוקא בברכה של אהבה רבה **דלא מיתחזי לשם ברכת התורה אלא בשונה על אתר**. ואם שנה לאלתר או נראית ברכה לשם עסק התורה כמו לשם ק"ש, עכ"ל, ומהאי טעמא לא מהני ק"ש שקורא אחר אהבה רבה כדי שיצא בו ברכת התורה משום שנראה שקורא אותה לשם ק"ש.

וכן כתב בבבאור הגר"א סימן מ"ז סעיף ח' שהשיג על השו"ע שנסתפק אם יוצאין בק"ש ידי חובת ת"ת, וכתב הגר"א שבוודאי אינו יוצא בזה, וצריך לשנות אחר אהבה רבה דברי תורה חוץ מק"ש משום שאינו ניכר שקורא לשם ת"ת וז"ל דדוקא אם שנה על אתר או נראית ברכה לשם ברכת התורה כו' משא"כ בק"ש לבד וכו' עכ"ל, ולדבריו הכי נמי באמירת ויאמר לא סגי משום שאומרה לשם ק"ש או השלמת רמ"ח תיבות, ולהכי בעי לשנות על אתר וכל שלא שנה על אתר לא יצא יד"ח ברכת התורה.

ולפ"ז אפי' יכוון להדיא לאומרה לשם תלמוד תורה לא מהני שהרי בק"ש אם יכוון לאומרה לשם תלמוד תורה לא מהני שהרי הצריכו לשנות על אתר ולא אמרו שיכוון בק"ש לצאת ידי תלמוד תורה משום דכל שאומרה בשביל ק"ש אינו ניכר שברכת אהבת עולם היה לשם ברכת התורה, והכי נמי כיון שבכל יום אומר פרשת ציצית כולה שלא לשם ת"ת להכי בעינן שישנה אחר התפלה ובלא"ה לא עלה לו יד"ח ברכת התורה, וא"כ היכא דלא שנה אחר ברכת אהבת עולם בערבית יכול לברך ברכת התורה בשחרית דברעק"א לא חשש לספקיו של השו"ע שיוצא בק"ש יד"ח לימוד אחר ברכת התורה¹⁹.

הנה ברבי עקיבא איגר בגליון השו"ע סימן מ"ז כתב דהניעור בלילה אם ישן ביום שלפניו יכול לברך ברכת התורה ממנו"פ שהרי ישן וגם התחיל מעת לעת חדש ונתחייב בברכת התורה יעו"ש.

אמנם בנתכוון לצאת באהבת עולם יד"ח ברכת התורה הרי כבר בירך ברכת התורה על שינת היום וא"כ כבר אינו יכול לברך בשחרית ממנו"פ, אלא דיש להסתפק אם לא למד מיד אחר תפלת ערבית אם יצא יד"ח ברכת התורה.

דהשו"ע נסתפק דאפשר שיוצא בק"ש ידי הלימוד שאחר הברכת התורה אבל הגר"א פליג וכתב דאינו יוצא בזה אלא בלימוד שילמוד אחר התפלה, אבל בערבית יש לומר דמאחר ואמרו בברכות דף י"ד ע"ב דבמערכא לא היו קורים כל פרשת ציצית בלילה אלא הפסוק של יציאת מצרים, אמר אביי הלכך אנו אתחולי מתחילין דקא מתחלי במערכא, וכיון דמתחילין מגמר נמי גמרינן, "וא"כ כיון שאינו קורא את פרשת ציצית משום חובת ק"ש או קריאת פרשת ציצית אלא שכיון שהתחילו גומר אותה וכיון דלא אמרינן לה אלא אגב גררא א"כ שפיר מהני לאמירת דברי תורה אחר ברכת אהבת עולם.

יבואר שמדברי רעק"א נראה דס"ל דלא מהני מה שאמר ויאמר לצאת ידי לימוד אחר ברכת התורה

אמנם מדברי רבי עקיבא איגר בגליון השו"ע או"ח שם שכתב דהישן ביום וניעור בלילה מברך ברכת התורה ממנו"פ מבואר דס"ל דויאמר לא מהני ליחשב כלימוד תורה כדי שיחשב אהבת עולם לברכת התורה, דכתב שם וז"ל וא"צ לחוש דנפטר באהבת עולם, דלהרבה פוסקים אינו פוטר רק מה שלומד מיד, ולהרבה פוסקים ק"ש לא הוי לימוד כנלע"ד, עכ"ל. הרי להדיא דס"ל דגם פרשת ויאמר לא הוי לימוד.

וכן ידוע שמרן הרב מבריסק זצ"ל אמר למי שנעשה בר מצוה שיכוון בברכת אהבת עולם לפטור עצמו בברכת התורה, כיון שברכת התורה שבירך בשחרית לא היה אלא מדרבנן וכיון שנעשה גדול נתחייב בברכת התורה מן התורה ולכן אמר שיפטור עצמו באהבת עולם, והוסיף שיאמר בק"ש את תיבת 'וכתבתם' ב' פעמים כדי לשנות על אתר אחר אהבת עולם, ולא הונח לו במה שילמוד אחר תפלתו דאפשר דחשש שמא ישכח לשנות אחר התפלה מיד.

בעניין מי שנטל ידיו שלא בכוונה לנטילה אם צריך לטמאות שני הידיים כדי לברך על נטילת ידיים

ובעניין נטל ידו אחת ויד השניה הניח במפה אם מברך על נטילת ידיים

במפה וידו אחת ליטול במים דיכול לברך על זה, דהא מקום הרטיה הוי דומיא דכרוך במפה, דבמקום הרטיה לא נטל. אכן נראה דלא דמי אהדדי, דהא הרא"ש מדמי ליה לנקטעה ידו, וא"כ מסתברא דהוי דנטל כל ידו ולהכי יכול לברך, אבל להרמב"ם במקום שידו אחת כרוכה במפה ונטל ידו השניה אכתי יש להסתפק בזה אי יכול לברך ענט"י וצ"ע.

שוב הראוני בערוך השולחן סימן קס"ג ס"ב שכתב דמי שיש לו מכה ביד אחת וקשה לו ליטול היד גם שלא במקום המפה וידו השניה בריאה, יטול ידו האחת והשניה יכרוך במפה ולא יברך ענט"י, ומבואר בדבריו דעל נטילת יד אחת אין מברכין ענט"י, אמנם בספר רב פעלים ח"א סי' ח' כתב דאף דמסתברא דאין

הנה בקונטרס נטילת ידיים שיצא לאור בשנת תשנ"ה נסתפקתי לדעת הרמב"ם דס"ל שמועיל מפה אם יכרוך ידו אחת במפה וידו שניה יטול, אם אפשר לברך על זה ברכת ענט"י מאחר שלא עשה מצוות נט"י תכנתת חכמים שחייבו ליטול ב' ידיו, או דילמא מאחר וידו הכרוכה במפה אין צריך נט"י בכח"ג לא חייבו ליטול אלא ידו אחת ויוכל לברך ענט"י.

והנה ברא"ש כתב דמי שיש לו רטיה על ידו נטל שאר ידו ואוכל, ומסתמית דבריו משמע דמברך על ענט"י, דאל"ה הו"ל להרא"ש למימר שאינו מברך כיון שלא נטל כל ידו, ולכא' ה"ה לדעת הרמב"ם דמהני לכרוך ידו אחת

למודך תם ואינו הלכה בק"ש אלא בלימוד התורה ומאחר וברוך שם לא נאמר בתורה א"כ לא נאמר בו דין למודך תם, ודקדוק באותיותיה הוא הלכה בדברי תורה לבד.

והגאון ר' בנימין פינקל זצ"ל ראש ישיבת מיר שאל למון החזו"א זצ"ל אם בקריאת פרשת ציצית בלילה לא צריך לדקדק באותיותיה משום שאין צריך לומר פרשת ציצית אלא משום זכירת יציאת מצרים, אבל משום קריאת פרשת ציצית אין צריך לאומרו בלילה כיון שאינה נוהגת בלילה²⁰, וכמו שאמרו בברכות דף י"ד ע"ב אמר אביי הלכך אנו אתחולי מתחילין דקא מתחלי במערכא, וכיון דאתחילין מגמר נמי גמרינן, א"כ אין צריך לדקדק באותיותיה, ומרן החזו"א לא ענה לו בזה.

ולמה שאמר מרן הגר"י נראה שגם באמירת פרשת ציצית בלילה, צריך לדקדק באותיותיה הגם שאינו שייך למצוות ק"ש מכל מקום כל שהוא דברי תורה צריך שיהא למודך תם.

"ולכא' נראה דאינו חייב לומר פרשה זו, וא"כ היכא שאם יאמר פרשה זו יפסיד תפילה בעיבור לכא' יכול לדלג פרשה זו, ואע"פ שיפסיד את העניין לומר רמ"ח תיבות מ"מ עדיף שיספיק תפילה בעיבור מאשר לומר את הרמ"ח תיבות.

י' ואע"פ דבמ"ב בסי' מ"ז ס"ק י"ב כ' נראה דאם קרא ק"ש לאחר זמן ק"ש דהוי כקורא בתורה אפשר דלכו"ע אין צריך לחזור ולברך אפילו אם לא למד אח"כ מיד, היינו דהתם אמרו דכל הקריאה היא כקורא בתורה ולהכי שפיר עולה ללימוד תורה.

¹⁹ בעניין דקדוק באותיותיה בקריאת שמע

שמעתי מהגאון ר' יעקב רוזנטל זצ"ל ששאל למון הגר"י זצ"ל אם ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא חלק מק"ש, והוא משום שראה שמרן הרב מבריסק לא היה מדקדק בדרכו באמירת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ואמר לו בלשון הזה כן ק"ש לא ק"ש אבל אינו דברי תורה, וכוונתו דקדוק באותיותיה בקריאת שמע ילפינן מולמדתם שיהא

לברך על נטילת יד אחת מ"מ אין די בסברתו זו לפוטרו מברכה, וכתב דיטול ויברך יעו"ש טעמו וצ"ע.

והנה העירני חכם אחד שמי שנטל ידיו שלא לשם נטילת ידיים לסעודה ושבו צריך ליטול ידיו שנית שנחלקו הראשונים אם חייב בנטילת ידיים וא"כ אינו יכול לברך על הנטילה אלא א"כ יטמא ידיו ויתחייב בנטילה שנית, וכ"כ בביאור הלכה בס"י תע"ה סע"א ד"ה יטול בשם שבלי הלקט דבלייל הסדר קודם נטילת ידיים לסעודה יטנף ידיו משום שהרי רחץ ידיו לכרפס ולא הסיח דעתו משמירתם ולהכי בלא שיטנף ידיו לא יברך על נטילת ידיים, ויש לעיין אם סגי כשיטנף ידו אחת או דבעינן שיטנף ב' ידיו דמאחר והנטל ידו אחת אינו מברך א"כ אם יטנף ידו אחת הרי זה כנוטל יד אחת שהרי השניה אפשר שאינה צריכה נטילה וא"כ לא יברך אלא א"כ יטנף שניהם.

יבואר שמי שידיו נטולות שלא לשם נטילת ידיים שצריך לטנף ידיו כדי שיכול לברך ענט"י די שיטנף יד אחת

ושמעתי מיידי הגאון ר' מגדל לובין שליט"א שבוודאי א"צ לטנף אלא יד אחת, ומשום שכל שיטנף יד אחת הרי אין ידיו כשירות לאכילה שהרי בלא נטילת ב' ידיו אסור לאכול, א"כ אע"פ שיד אחת כבר מוכשרת לאכילה מקודם מ"מ כשחזר וטינף ידו האחת אכתי איהו אינו מוכשר לאכילה דבעינן

שב' ידיו היו כשירות לאכילה, ורק בזה שנוטל שוב את ידו השניה הרי הוא גומר להכשיר את ב' ידיו, וע"ז שפיר יכול לברך על נטילת ידיים, ומש"כ בערוך השולחן שהנטל ידו אחת אינו מברך אינו אלא כשלא הכשיר ידיו לאכילה בנטילה, שאינו יכול לאכול אלא אם מפה [וכשאוכל עם מפה לא נחשב שהכשיר את ב' ידיו לאכילה] ולהכי אינו מברך, אבל בזה שהוכשרו ידיו לאכילה בנטילת ידיים שפיר יכול לברך על נטילת ידיים.

אלא שיש לעיין אם יברך על נטילת ידיים או על נטילת יד, ופשוט שיכול לברך על נטילת ידיים כיון שהרי אם נטילה ראשונה שלא היתה בכוונת נטילה לא הועילה הרי השתא נטל ב' ידיו, ואפי' אי נמא שלא היה צריך ליטול אלא יד אחת מכל מקום נראה דאינו צריך לשנות נוסח הברכה, וכמו שעל טבילת ידיים נחלקו השו"ע והרמ"א ס' קס"ט סע"כ אם משנה נוסח הברכה לברך על טבילת ידיים דלדעת השו"ע מברך על נטילת ידיים ולדעת הרמ"א מברך על טבילת ידיים, ובמ"ב שם ס' קצ"ז כ' להסכימו האחרונים לברך על נטילת ידיים, וא"כ ה"נ יכול לסמוך לברך הנוסח על נטילת ידיים גם כשלא טינף אלא יד אחת.

אמנם שמעתי שהגאון הגדול ר' אברהם גנחובסקי זצ"ל אמר לטנף ב' ידיו שחשש שמא לא יוכל לברך על נטילת ידיים אלא על נטילת יד ולכן אמר לטנף ב' הידיים.

ההבנה לקבלת התורה ע"י הביטחון שמי שעוסק בתורה ככל יכולתו יזכה לעיושר אמיתי בתורה

משיחה בנוה יעקב בבמה"ד שערי תורה, ובכולל אברכים של ישיבת תורה בתפארתה בבמה"נ אהל תמר בני ברק

אלא תקיימו גם את כל מטרת השמיטה להראות שכל הפרנסה וההצלחה באה מאתו יתברך וגם כשהוא עובד בשדה פרנסתו ממנו וההכרה ליה מתחזקת בקיום השמיטה ע"כ תזכו לברכת שמים של וציוותי את ברכתי.

אבל אם יקמצו כל השנים כדי לכלכל בדרך ההשתדלות את השנה השביעית ויתלו עצמם לפי שאין סומכין על הנס ושאר טעדיק, אע"פ שיקיימו למצוות השמיטה בפועל מ"מ את המטרה והתכלית שתבוא ע"י השמיטה לא יקיימו דהעיקר הוא לסמוך על הקב"ה ולראות בברכתו וישועתו, ובכה"ג באמות אין זוכין לברכת התורה של וציוותי את ברכתי מכיון שהיה חסר האמונה בו יתברך ובקיום הבטחתו.

וכתב שם דלכא' א"כ מה שאמרה התורה וכי תאמרו מה נאכל אינו אלא בשמיטה הראשונה שאז היו מסופקים האם לחסוך ולצמצם כל השנים כדי להשתדל לאכילת שנה השביעית או לסמוך על הברכה וע"כ אמרה תורה שלא לצמצם, אבל אחרי השמיטה הראשונה תו אי"צ לזה כיון דרואים במפורש את ברכת התורה של השנה השישית והרי התורה היא נצחית וא"כ למה לכל הדורות נאמר הפסוק של וכי תאמרו מה נאכל.

וכתב לכא' שם דהנה היו איזה אנשים שאמרו בתחילת השנים דחייבים לשמור ולצמצם דאע"פ שהבטיחה התורה שיהי' ברכה בשפע מ"מ אין סומכין על הנס, וגם דאינו אלא לצדיקים גמורים השלמים במעשיהם וכה"ג שאר תואנות, וכשהגיע השנה השישית באמת אותם שצמצמו ולא סמכו על הבטחת התורה לא ראו את הברכה בתבואתם וא"כ הם אומרים ראו שעדקנו במעשינו שהרי לא באה אלינו הברכה, וכשרואים לאותם הבוטהים ומאמינם בתורה בלא שום פקפוק שלא הותירו ולא חסכו לשנה השביעית שלהם באה הברכה בשפע גדול אומרים שא"יז אלא לצדיקים השלמים

טורחין להכין פרנסתו או מכירים לכל שאר ימי השמיטה שגם בשעה שאנו עובדים את השדות ומשתדלים בהכנת פרנסתנו אין הפרנסה והכלכלה באה אלא מאתו יתברך אשר זן ומפרנס לכל.

וכמ"כ מה דאיתא בר"ה דף ל"א ע"א 'דאמר רב קטינא שיתא אלפי שני הוה עלמא וחד חרוב שנאמר ונשגב ד' לבדו ביום ההוא', הוא ג"כ סובב על דרך זה דע"י מה שיראו שכל העולם שבות וחרוב ואין דבר אחר מלבדו יתברך יש השפעה לכל השית אלפי שני לידע שהקב"ה הוא המנהיג והמסובב הכל והשגחתו על כל נעלם, **ושמעתי מהגה"צ ר' ישראל אליהו וינטרוב זצ"ל** שאמר שמי שיוזכה להיות לעתיד באותו האלף שהעולם יהי' חרב הוא מי שמתהלך תדיר בדרגה של ונשגב ד' לבדו.

וראיתי דבר נחמד בשם הסבא מנובהדרוק זצ"ל שביאר לקרא דכתיב (ויקרא כ"ה כ') 'וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו. וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים', דבונהג העולם היה ראוי להיות שכשימנע אדם את ציווי התורה שלא לזרוע ולאסוף את התבואה של השנה השביעית יזדרז כל הששה שנים לחסוך ולהניח מעט מן התבואות של אותם השנים במקום שמור וכדי שכשתבוא השנה השביעית יהי' סיפוק בידו ויתלה ויאמר דכן הוא דרך ההשתדלות הנאותה לו כדי שיהי' לו סיפוק בשנה השביעית.

ולזה באתה התורה לומר שלא יחסוך ולא יניח לעצמו כלל כל השנים אלא כמו דכתיב קודם לכן 'ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע וישבתם לבטח עליה', שתאכלו כהרגל ולא תחסכו ולא תשמרו לעשות השתדלות לשנה השביעית אלא וציוותי את ברכתי לכם בשנה השישית שתספיק הארץ יבולה לשנה השביעית ותראו בהבטחת התורה שע"י שתאמינו בהבטחה ולא תעשו השתדלות כביכול

בברכת אהבה רבה אומרים בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים, דבזמן מת"ע ע"י הביטחון בקב"ה זכו לקבל את התורה וכן אנו מבקשים ממנו ית' שהקב"ה ילמדנו את התורה הקדושה.

והנה אי' בגר"א במשלי (פ' כ"ב פס' י"ט) על הפסוק 'להיות בד' מבטחך הודעתך היום אף אתה', וכן הוא בקצרה בספרו אבן שלמה, ותורף דבריו שם דהבטחון הוא עיקר כל התורה כולה והביא לקרא בתהילים (פ' ע"ח) 'ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל אשר צוה את אבותינו להודיעם לבניהם. למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יקמו ויספרו לבניהם. וישמו באלקים כסלם ולא ישכחו מעללי קל ומצותיו ינצרו', עיקר נתינתו הוא נתינת התורה לישראל וכדי שישמו בטחונם בד' וכמ"ש 'וישמו באלוקים כסלם עיקר נתינת התורה לישראל הוא כדי שישמו בטחונם בד', וג"כ לספר אח"כ לבניהם למען ידעו דור אחרון, ולפי שעיקר מן הכל הוא הבטחון השלם והוא כלל כל המצוות כמש"כ ולא ישכחו מעללי קל ומצותיו ינצרו וזהו מש"כ במשלי להיות בד' מבטחך.

והיינו דבפשוטו א"א לקיים את התורה בלא הבטחון בשי"ת אך כאן מבואר יותר דהבטחון בו הוא עיקר הכל.

והנה הבורא ית' הנהיג לנו בסדר הזמנים שבכל שבוע יש שבת ובכל ז' שנים יש שנה אחת של שמיטה, שזהו המביא לידי הכרה בו יתברך שהוא הנותן והוא המוזה לכל הבריאה, וע"י שמירת השבת כהלכתה שאנו נמנעים מלעשות מלאכתנו וסומכים על הבורא יתב"ש שיכין לנו פרנסתנו אנו שואבים כוחות נפלאים לכל ימי השבוע שאנו כן עובדין בהם ועוסקים במלאכה לדעת שאע"פ שאנו עובדים ועוסקים אין פרנסתנו באה מן הטבע וממנהגו של עולם אלא מתחת ידו יתברך ובהנהגתו הרוממה שהוא זן ומפרנס אותנו, וכן בקיום מצוות שביתת השביעית שאין אנו זורעים וחורשים ואין

סרק יש באמת כח רב וגדול לעשות הרבה פירות מתוקים וערבים, וע"י העסק בתורה בעמל והתמדה יזכה לעשות פירות שלו ממש.

ושמעתי שאחד סיפר להגאון ר' יצחק הוטנר זצ"ל שיהודי אחד גמר שידוך עם בן תורה מתמיד גדול מאוד ואחרי שכבר נשתדכו שמע שאותו הבחור אינו בעל כשרון גדול אלא שיושב ולומד בהתמדה מתוך קושי שאינו מבין בקל כבעלי הכשרונות, והיה בדעתו ששמא אינו בכלל ת"ח ואין ראוי להמשיך בשידוך כזה.

ושאל למהרי"ל דיסקין זצ"ל מה יעשה, ואמר לו, דאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"ח) 'ר' יונתן אומר כל המקיים את התורה מעוני סופו מקיימה מעושר, וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני', ובפשוטו הכוונה לעשירות גשמית, ואמר, דהמכוון בזה הוא גם לעוני בדעת, דאם מקיים את התורה גם כשאינו בעל כשרון גדול וקשה עליו תלמודו מ"מ סופו לקיימה מעושר שידע ויהי' בעל כשרון רב, ואין לו לבטל את השידוך ח"ו.

ואח"כ סיפר זאת ר' יצחק הוטנר זצ"ל לר' אהרן קוטלר זצ"ל ומיד קם והלך ר' אהרן לחדר אחר, ור' יצחק המשיך אחריו לראות מעשיו וראה שזלגו עיניו דמעות, ושאלו מדוע ראש הישיבה בוכה, ואמר לו שאני לא זכיתי לקבל עושר הבא מתוך עניות זו, שיש מעלה מיוחדת מאוד לאותו העושר הבא ע"י מאמץ והקרבנה ומסירות לתורה הקדושה.

ור' אהרן היה עילוי עצום ושמעתי מאממו"ר הגאון זצ"ל שבסלבודקה היה מנהג שששהיה לאחד קושיא אלימתא ולא ידע לה יישוב היה דופק על הבימה ואומר קושייתו לכל התלמידים וכולם היו דנים ומפלפלים למצוא יישוב לקושייתו, עד שפסק המנהג כשבא ר' אהרן זצ"ל שהיה עילוי עצום ודפק ושאל שאלה קשה והכל דנו בדבריו ואחר זמן מועט קודם שנמצא יישוב לקושייתו דפק ושאל שאלה אחרת ואחר איזה זמן שוב עשה כן עד שפסק המנהג שלא היה שייך להמשיך בסדר כזה, וכששמע דבר זה בכה על שלא זכה לאותה העניות המביאה לידי עשירות גדולה.

ומי שבוטח בקב"ה ומוכן למסור עצמו לתורה בכל כוחו וזכה להיות עץ עושה פירות מתוקים ולא ימוש מעשות פרי ויוכל לזכות לנצח נצחים, אך הכל תלוי לפי רבות מדת בטחונו בקב"ה.

וכ' הרמב"ם דלכן כתיב 'למען ענותך ולמען נסותך להטיבך באחריתך', דהעניו בא כדי להגדיל הנסיון כדי להרבות הטובה אח"כ, ונזכה בעז"ה שהקב"ה ישפיע עלינו שפע גדול ורב ונזכה לבעבור אבותינו שבטחו כן ותלמדם חוקי חיים כן תחנינו ותלמדנו.

בהעדר האמונה התמימה בדברי חכמינו, נחסרת כל ההשפעה מדבריהם, מהבטחותיהם, ומכל מה שהתורה הבטיחה לנו.

עוד יש להוסיף דכתיב בהפטרות בחוקתי מירמיהו (פ"ו) 'כה אמר ד' ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר וזרעו וזמן ד' יסור לבו. והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב. ברוך הגבר אשר יבטח בד' והיה ד' מבטחו. והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא ירא כי יבא חם והיה עלהו רענן ובשנת בצרת לא ידאג ולא ימוש מעשות פרי'.

ולכא' צ"ב דמבואר בקרא דארור הבוטח באדם וברוך הבוטח בקב"ה, ולכא' צ"ב מהו הגדר האמצעי שאינו לא ארור ולא ברוך, ובמלבי"ם שם כתב דמה שאמר הכתוב ברוך הגבר וגו' הוא מדבר באדם אשר בטחונו הוא רק בד' לבדו ללא שום פקפוק ובטחונו באחרים כלל, דהוא זוכה לכל אלו הברכות, אך מי שאין דרגתו כ"כ במעלה גדולה אינו ארור אך גם לא ברוך באלו הברכות, וכתב שם דעל כך כתיב בסמוך 'עקוב הלב מכל ואנוש הוא מי ידענו. אני ד' חוקר לב בוחן כליות ולתת לאיש כדרכו כפרי מעלליו', היינו דאם רואים לאחד הבוטח בקב"ה שאינו מלא ברכת טוב יש לחוש שמא בלבבו אינו בטוח כל כולו בד' לבדו דאין מכיר ומבחין בכך אלא אני ד' חוקר לב בוחן כליות, כי באמת מי שייבטח רק בקב"ה לבדו בבטחונו מוחלט בודאי יזכה לקבל שפע עצום ורב ללא ספק.

וזהו הענין שאומרים בעבור אבותינו שבטחו כן ותלמדם חוקי חיים דהענין דע"י הבטחונו בו ית' שנצליח בעסק התורה זוכים באמת להצלחה בתורה.

דהנה בפ' בחוקתי כתיב 'אם בחוקתי תלכו' שתיהיו עמלים בתורה, ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פרי, וכתב רש"י בשם הת"כ 'ועץ השדה. הן אילני סרק, ועתידין לעשות פירות', ויתן פרי היינו פירות שלו שגם לאותו האילן סרק יש כח טמון לעשות פירות אלא שנתקללה האדמה אחרי החטא ואין אילני הסרק עושין פירות, וע"י העסק בתורה יתן את פירותיו שלו ממש, ולכא' צ"ב מהו הענין בברכה זו שיש בה כדי ליתן טעם למה לשמור את התורה דמה הענין והמטרה שיוציאו אילני הסרק פירותיהם.

והביאור בזה דיש לפעמים מצב שיכול האדם לחשוב בעצמו שהוא כלי יבש ואינו יכול ליתן פירות ואינו רואה כל סימן ברכה בעסקו בתורה ואין ד"ת מיושבים על ליבו כראוי והוא נבון ומרגיש שאינו שייך לעסק הזה, וע"כ אמרה תורה דאם תעמול בתורה תזכה שגם אילני סרק יוציאו פירותיהן שלכל אחד גם המרגיש עצמו כמו אילן

במעשיהם מאוד אבל לשאר אינשי צריך לעשות השתדלות, וא"כ לדורות הוצרך לכתב וכי תאמרו וגו' שאלו שלא בטחו למדו לבניהם ג"כ שצריך להשתדל וכו' וכנ"ל, והבוטחים למדו שא"צ להשתדל, ולכן נכתב לדורות שהאמת היא וכי תאמרו וגו' וציוותי את ברכת.

ויש כאן לימוד גדול ומוסר השכל נפלא למתבונן שהוכייה בהבטחת התורה אינה באה לכל אחד אלא לפי מדרגתו באמונה שהוא מאמין בהבטחת התורה, ובכל מהלך החיים יש בזה הרבה לימוד שכשעומדים כמזכרים של ספק כמו האם להוציא הוצאות על חשמן כשר לשבת וכדו' שלפעמים שואלים מה נאכל אם נוציא הוצאות כאלו וכיצד נסתדר עם כך בהמשך החיים, וע"ז אמרה התורה וציוותי את ברכתי שאין מפסידים משמירת התורה, וכשנצרך האדם להוציא על חפצי שמים כמו הוצאת בניו לת"ת והוצאות עצמו לת"ת שאין לו לצמצם ולקמץ בזה כלל אלא לסמוך על הבטחת הקב"ה בלא פקפוק שיצווה לו ברכה, וכמש"כ 'והאכלתיך נחלת יעקב אביך' שזוכה לנחלה בלי מצרים, וכמו שאמרו לו עלי והאמינו בי ואני פורע, דע"י האמונה בהבטחתו ית' זוכים לשכר הטוב.

ר' שלמה בלוח זצ"ל היה תלמידו של החפץ-חיים, ובספר 'הצדיק ר' שלמה' מובאת עובדה ששמעה מהחפץ-חיים, והחפץ-חיים שמעה מר' ישראל סלנטער, וזה מסופר שם:

פעם סיפר, אשר שמע מרבו החפץ-חיים איך שהוא סיפר משמי' דרבי ישראל סלנטער זלה"ה, דפעם הלך במוצאי שבת לבקר חולה מסוכן, והתחיל לשוחח עמו על ענייני אמונה בדברי חז"ל הקדושים, שכל דבריהם אמת כפשוטן ממש, וכל משך השיחה התלהב יותר ויותר מהענין, וזה נמשכה התלהבות כשעה וחצי, עד שבסוף אמר: היות שחז"ל הקדושים אמרו (שבת קט, ב) 'חמין במוצאי שבת מלוגמא', הרי הדברים הם כפשוטן ממש, וצוה להביא כוס חמין ונתנה לחולה ותיכף התחיל להתרפאות.

והנה יש לנו גמרא מפורשת, חמין במוצאי שבת מלוגמא, ואם כן, אפשר לבטל את כל בתי-החולים בארץ, נסתובב במוצאי שבת הקרוב בכל מסדרונות בתי החולים, נחלק כוסות תה, וכולם יברואו, אלא שצריכים גם-כן לשמוע קודם לכן 'דרשה של שעה וחצי בתוקף האמונה בדברי חז"ל'.

אחרי שהאדם מאמין בלב שלם, שכל דברי חז"ל הם אמת לאמיתו, פשוטו כמשמעו בלי שום פקפוקים, אחרי שהלב שלו יבער על דברי חז"ל, אחרי שהוא יהיה במצב כזה שהוא מוכן למסור את נפשו על דברי חז"ל, אז הוא יוכל לשנות את הכוס-תה, והוא יתרפא.

הגליון נודב

לעילוי נשמת הרב הגאון ר' מנחם מנדל ב"ר טוביה זצ"ל נלב"ע ט' כסליו תשע"ט
וזוגתו מרת לאה ב"ר אברהם משה ע"ה נלב"ע בחג השבועות תשע"ו

לע"נ ר' יעקב צבי ז"ל בן יבדלחט"א ר' שלמה נחמיה שליט"א

לעילוי נשמת היקר יקרים **ר' יוסף בן סטי ז"ל** שהיה מאיר פניו לכל אדם נלב"ע ליל שבת א' דר"ה תשפ"א • יהי זכרו ברוך